

dr Beata Kasprzyk¹

Katedra Metod Ilościowych i Informatyki Gospodarczej
Uniwersytet Rzeszowski

Proces emigracji i zamierzenia emigracyjne kapitału społecznego z Polski w ostatniej dekadzie

WPROWADZENIE

Migracje towarzyszą człowiekowi od pradziejów, przyjmując na przestrzeni czasu różny stopień nasilenia i różny zasięg. Dotyczyły pojedynczych jednostek, grup, a niekiedy całych narodów [Fierli, 2003, s. 58]. Również we współczesnych społeczeństwach ruchy migracyjne stanowią istotny problem, a skala zjawiska przybrała w wielu krajach znaczny wymiar – szczególnie w aspekcie wielkości tych przepływów. Migracja to złożony problem ekonomiczno-społeczny związany z polityką, socjologią, kulturą, a w szczególności z ekonomią i demografią. Już w XIX w. E. Ravenstein zauważył fenomen ruchów migracyjnych i sformułował klasyczne już obecnie „prawa migracyjne”. Jego ujęcie podkreśla wieloetapowość procesu migracji, a jedno z praw mówi, iż „migracja przebiega etapami w kierunku ośrodków o coraz wyższym poziomie rozwoju, stąd (...) migracje ludności wiejskiej do miast, potem do większych i lepiej rozwiniętych ośrodków miejskich, wreszcie poza granice danego kraju” [Lee, 1966, s. 47–57].

Przyczyny wędrówek społeczeństw w przeszłości i współcześnie mają zasadniczo charakter ekonomiczny. W ujęciu ekonomicznym osoba emigrująca, to jednostka przejawiająca zachowania *stricte* ekonomiczne (*homo economicus*). W tym ujęciu jej celem jest maksymalizacja własnych dochodów, a posiadając wiedzę na temat zewnętrznych rynków pracy podejmuje w tym zakresie racjonalne decyzje. Procesy migracyjne tym samym zapewniają w poszczególnych regionach równowagę między popytem a podażą na pracę, powodując zmniejszenie międzyregionalnej nierówności rynku pracy, a także spadek dysproporcji w poziomie i warunkach życia [Skrzypczak, 2000, s. 173–174]. Oprócz ekono-

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, tel. +48 17 872 16 99; e-mail: bkasprzy@ur.edu.pl.

micznych, stymulatorami ruchów ludności mogą być także warunki pozaekonomiczne, instytucjonalne i inne.

Celem pracy jest charakterystyka procesu emigracji kapitału ludzkiego z Polski w ujęciu ilościowo-czasowym, jej poziomu, skali, charakteru i zasadniczych kierunków. Ważnym staje się rozważenie, jakie są konsekwencje ruchów kapitału społecznego na gospodarkę w skali mikroekonomicznej i makroekonomicznej, jednakże celem poniższej analizy jest skupienie się na danych ilościowych tego zjawiska. Kolejnym celem jest przedstawienie wybranych aspektów procesów emigracyjnych na przykładzie ludności regionu południowo-wschodniej Polski (na podstawie wyników badań gospodarstw domowych), a także – co bardziej istotne – przyszłej skali zamierzeń emigracyjnych ludności. Podejście analityczne uwzględni specyfikację społeczno-ekonomiczną osób emigrujących i wyrażających skłonność do emigracji. W celu statystycznej analizy materiału empirycznego wykorzystana zostanie metoda stochastycznej niezależności zmiennych jakościowych. Statystyczną istotność powiązań między badanymi zmiennymi określą testy nieparametryczne – test niezależności ϕ -kwadrat Pearsona oraz ϕ -kwadrat NW (największej wiarygodności) [Everitt, 1977; Aczel, 2000, s. 760]. Pozwoli to na określenie statystycznie istotnych cech społeczno-ekonomicznych determinujących procesy emigracyjne z regionu poza Polskę.

PODSTAWOWE CZYNNIKI MIGRACJI

Migracje są zjawiskiem wynikającym z następstw oddziaływania określonych czynników. Według koncepcji zwanej *push-pull theory* sformułowanej przez E. Lee [Lee, 1966] podkreśla się znaczenie czynników wypychających (w ramach społeczeństwa wysyłającego) i przyciągających (kraj docelowy). Elementy „wypychające” to głównie warunki ekonomiczne np. niska stopa życiowa czy bezrobocie w kraju wywodzenia, które z reguły współwystępują z tzw. „zachętami” państw uchodźstwa takimi jak wysokie prawdopodobieństwo zdobycia pracy, ekonomicznie lepszą płacę czy zabezpieczenia socjalne [Bożyk, 1998, s. 98]. Determinant powodujących decyzje emigracyjne jest zdecydowanie więcej, próbuje się je skategoryzować w wymiar ekonomiczno-demograficzny, polityczny czy społeczno-kulturowy (por. tabela 1).

Tabela 1. Koncepcja czynników wypychających i ciągnących migracji

Czynniki	Czynniki wypychające	Czynniki ciągnące
1	2	3
Ekonomiczne i demograficzne	ubóstwo	praca
	bezrobocie	perspektywy wyższych zarobków
	niskie płace	perspektywy poprawy standardu życia
	wysoki przyrost naturalny	
	brak opieki zdrowotnej	
	braki w systemie edukacji	rozwój osobisty lub zawodowy

1	2	3
Polityczne	konflikty, niebezpieczeństwo	poczucie bezpieczeństwa
	korupcja, przemoc	wolność polityczna
Społeczno- -kulturowe	dyskryminacje etniczne, religijne	łączenie rodzin
		migracja do krajów przodków
		brak dyskryminacji

Źródło: [*Migration and Remittances...*, 2006, s. 36].

Analizy badawcze w tym zakresie koncentrują się zazwyczaj na przyczynach, konsekwencjach lub przebiegu procesów ruchów kapitału społecznego [Jaźwińska, 2000]. Zjawiska migracyjne rozpatruje się także na poziomie jednostek (rodzin), w których potencjalni migranci dokonują ‘kalkulacji kosztów i korzyści’ migracji. Istnieją także koncepcje, które akcentują na migrację jako ‘mobilność czynnika produkcji – mobilność pracy’, stąd migracje międzynarodowe mogą być traktowane w ten sam sposób, co międzynarodowa mobilność kapitału [Górny, Kaczmarczyk, 2003, s. 18–20]. Założenie, jakie przyświeca takiemu podejściu opiera się na fakcie istnienia międzynarodowego rynku pracy i rynkowego mechanizmu ustalania stawek płacy. Większość badań nad tym zjawiskiem wskazuje jednakże na ekonomiczne mechanizmy, zarówno po stronie przyczyn, jak i skutków migracji, definiując je jako emigrację zarobkową.

Zjawiska migracji ze względu na ich obecną skalę powodują poważne konsekwencje gospodarcze i społeczne, stąd potrzeba monitorowania i prowadzenia polityki migracyjnej państwa, zależnej od wielkości i struktury strumienia przepływu ludności. Zjawiska mobilności przestrzennej ludności związane są bowiem bezpośrednio ze strukturą społeczną i demograficzną, przyjmując charakter dwustronny, tj. wynikają z niej i wpływają na nią. Zwłaszcza związek migracji z sytuacją demograficzną w danym kraju ma ważny aspekt. Z jednej strony przemieszczenia przestrzenne ludności mogą mieć modyfikujący wpływ na zjawiska demograficzne, z drugiej zaś określona sytuacja demograficzna może stymulować poszczególne strumienie migracyjne. Z kolei wszelkie prognozy społeczne i demograficzne zależą od prognozowanych wielkości strumienia migracji, a także jego struktury [Igllicka, 2003, s. 4].

SKALA I DYNAMIKA EMIGRACJI Z POLSKI (LATA 2004–2013)

W okresie przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej najważniejszymi krajami emigracji były dla Polaków Niemcy, Stany Zjednoczone i Włochy. W 2004 r. Polska stała się członkiem UE, a otwarcie rynków pracy przez niektóre państwa członkowskie Unii spowodowało wyjazdy Polaków w celach zarobkowych. Krajami docelowymi emigracji stały się głównie Wielka Brytania i Irlandia (przy nadal ciągłym utrzymaniu wysokiego poziomu migracji do Niemiec i Włoch). Polacy stali się ponadto grupami dominującymi wśród migran-

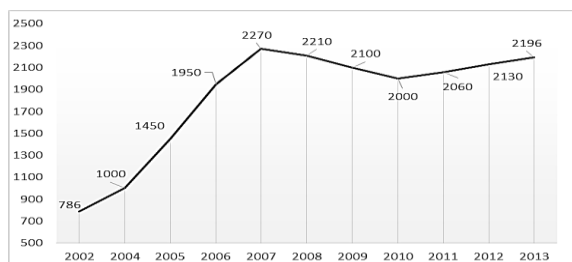
tów w Norwegii, Niderlandach i Islandii. Szacunki Ośrodka Badań nad Migracjami [Kaczmarczyk, Okólski, 2008, s. 22] wskazują, że wyjazdy poakcesyjne objęły do 2007 r. ok. 1,100 mln osób, z kolei według GUS-u prawie 1,950 mln mieszkańców Polski przebywało ponad dwa miesiące za granicą [GUS, 2009]. Odływ ludności z Polski był zróżnicowany przestrzennie (regionalnie). Wskazują na to wyniki miary, jaką jest stopa migracji dla wybranych województw w Polsce po 2004 r. (por. tabela 2).

Tabela 2. Ranking województw według intensywności migranci z Polski w okresie poakcesyjnym (w %)

Stopa migracji po 2004 r. (średnia kraju = 100)	
1. Podkarpackie	223
2. Świętokrzyskie	168
3. Podlaskie	155
4. Lubelskie	135
5. Zachodniopomorskie	126
6. Dolnośląskie	123
7. Małopolskie	110
8. Wielkopolskie	68
9. Śląskie	64
10. Łódzkie	64
11. Mazowieckie	55

Źródło: opracowanie własne na podstawie [BAEL, 2008, s. 5].

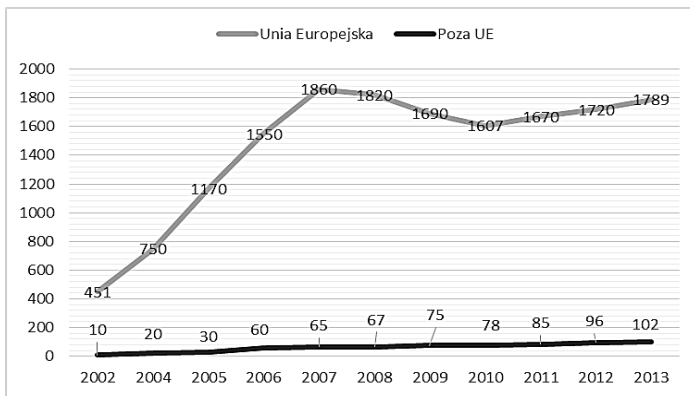
Porównanie danych określających intensywność migracji wskazuje, iż głównymi pod względem odpływu migrantów były regiony Polski wschodniej: województwa podkarpackie, świętokrzyskie, podlaskie i lubelskie. Odływ kapitału społecznego z tej części kraju był uwarunkowany znanymi obiektywnymi faktami: niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego w tych regionach, wysoką stopą bezrobocia, małym zawansowaniem procesów rozwojowych ponadto stagnacją i brakiem perspektyw. Czynniki determinującymi procesy migracji (głównie o charakterze zarobkowej) z tych regionów zdecydowanie okazały się zdecydowanie czynniki ekonomiczne.

Rysunek 1. Poziom emigrujących z Polski w latach 2002–2013 (w tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

W kolejnych latach raczej trudno określić bardzo dokładną liczebność wyjeżdżających, bowiem jedynie część wyjazdów była rejestrowana (dotyczy to przede wszystkim osób emigrujących na pobyt stały). Według danych oszacowanych przez GUS w 2008 r. wyemigrowało 2,21 mln osób (ponad 30 tys. mieszkańców Polski na pobyt stały) [GUS, 2009, s. 434]. Większość wyjazdów zagranicznych stanowiły nadal migracje zarobkowe do krajów Unii Europejskiej. Po zauważalnym spadku liczby Polaków przebywających czasowo za granicą w latach 2008–2010 ‘zasób imigracyjny’ Polaków w 2013 r. znów wzrósł, do około 2,196 mln osób, tj. o 66 tys. więcej niż w 2012 r. W krajach europejskich w 2013 r. przebywało około 1,891 mln Polaków, przy czym zdecydowana większość – około 1,789 mln emigrantów z Polski przebywało w krajach członkowskich UE (por. rys. 1, 2) [GUS, 2014].

Rysunek 2. Kierunki emigracji – kraje UE i kraje poza UE w latach 2002–2013 (w tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Według badań CBOS z 2011 r. ponad dwie piąte osób, które w ostatniej dekadzie pracowały za granicą deklarowało, że znalazło pracę w Niemczech (43%). Drugim popularnym kierunkiem migracji zarobkowej Polaków była Wielka Brytania. W ostatnim dziesięcioleciu pracował tam (lub nadal pracuje obecnie) co czwarty Polak zarobkujący za granicą. Do popularnych kierunków migracji zarobkowych Polaków należy zaliczyć też Holandię (13%) i Włochy (8%) [CBOS, s. 16].

W 2013 r. nadal najwięcej osób przebywało w Wielkiej Brytanii (642 tys.), następnie Niemczech (560 tys.), Irlandii (115 tys.) oraz w Holandii (103 tys.) i we Włoszech (96 tys.) (por. tabela 3) [GUS, 2014]. Należy jednakże pamiętać, iż nie wszystkie wyjazdy i kierunki wyjazdów znajdują swoje odbicia w statystykach ze względu na zasadę swobodnego przepływu osób, stąd pomiar poziomu zjawiska jest utrudniony, a liczby te należy traktować jako szacunki.

Tabela 3. Poziom emigracji z Polski do krajów UE, dynamika (w %)

Wyszczególnienie	2004	2007	2013	2004=100%	2007=100%
Austria	15	39	31	260%	79%
Belgia	13	31	49	238%	158%
Francja	30	55	63	183%	115%
Grecja	13	20	12	154%	60%
Holandia	23	98	103	426%	105%
Hiszpania	26	80	34	308%	43%
Irlandia	15	200	115	1333%	58%
Niemcy	385	490	560	127%	114%
Szwecja	6	27	40	450%	148%
W. Brytania	150	690	642	460%	93%
Włochy	59	87	96	147%	110%
Norwegia	-	36	71	-	197%

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Jak wykazały wyniki badań, głównym powodem wyjazdów za granicę jest chęć podjęcia tam pracy [GUS, 2014]². Skala migracji jest pochodną wciąż wysokiego poziomu bezrobocia w Polsce, szczególnie wśród ludzi młodych. Szacuje się, że do chwili obecnej po 2004 r. ponad 2 mln Polaków wyjechało w celach zarobkowych, w tym w większości byli to ludzie młodzi. W przeciągu dziesięciu lat od wstąpienia Polski do UE, co dziewiąty Polak (11%) pracował za granicą [CBOS 2014]. Warto zauważyć, że współczesne migracje o charakterze zarobkowym charakteryzują się coraz większą płynnością i coraz trudniej wpasowują się w tradycyjnie przyjęte podziały na migracje długo- i krótkookresowe.

Czynnikami wypychającymi w odniesieniu do zasobów kapitału ludzkiego są obecnie przede wszystkim brak możliwości znalezienia na polskim rynku pracy zatrudnienia dającego satysfakcję materialną, a w odniesieniu do młodych ludzi także trudności w procesie przejścia ze szkoły (wyższej uczelni) do pierwszej pracy (trudna sytuacja absolwenta na rynku pracy). Wyjazdy charakteryzują się także zwiększonym udziałem osób ze stosunkowo wysokim poziomem wykształcenia w określonych zawodach. Procesy odpływu kapitału ludzkiego (szczególnie w kategorii ludzi młodych i wykształconych) stanowią zdecydowanie ubytek i stratę polskiego kapitału społecznego. Emigracja wpływa także na dezintegrację i niekorzystne zmiany struktury demograficznej, zawodowej i społecznej ludności Polski.

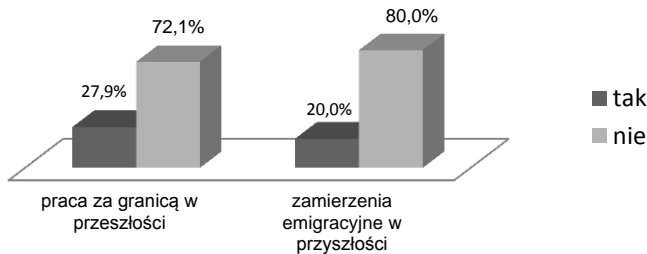
² Wyniki szacunków z założenia nie obejmują emigracji sezonowych Polaków, które z uwagi na czas ich trwania – najczęściej do trzech miesięcy – w większości krajów Wspólnoty podlegają uproszczonym procedurom formalno-prawnym lub w ogóle nie są rejestrowane.

WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

W celu pomiaru skali i zamierzeń emigracyjnych w gospodarstwach domowych przeprowadzono własne badania empiryczne. Zakres przestrzenny badań obejmował region Podkarpacia, a więc regionu, w którym skala odpływu kapitału społecznego w porównaniu do innych regionów Polski jest jedną z najwyższych. W badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród gospodarstw domowych w 2012 r. zastosowano technikę wywiadów bezpośrednich (metoda przechwytywania). Jako ostatecznie prawidłowe zakwalifikowano $n=835$ pełne odpowiedzi respondentów³.

W wywiadach zadano dwa pytania o treści: *Czy ktoś z członków gospodarstwa domowego pracował za granicą w ciągu ostatnich 5 lat? Jeśli tak, w jakim kraju?* oraz *Czy zamierza ktoś z członków rodziny w ciągu najbliższych 1–3 lat podjąć pracę za granicą? Jeśli tak, w jakim kraju?*

Pozytywne odpowiedzi co do pracy zarobkowej za granicą w przeciągu lat 2007–2012 odnotowano dla 27,9% gospodarstw domowych. Zamierzenia emigracyjne do 2015 r. deklarowało 20% respondentów. Pogrupowane warianty odpowiedzi: „tak”, „nie” przedstawiono na rys. 3.

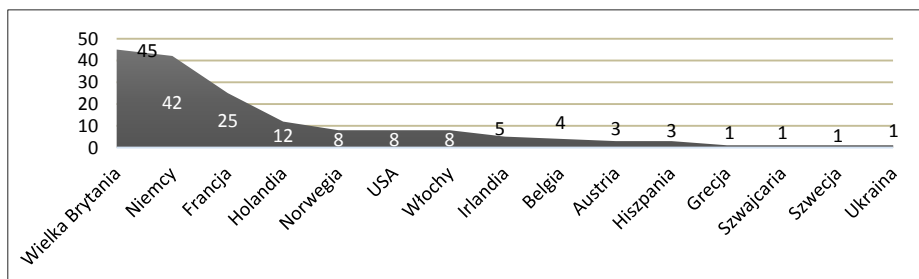
Rysunek 3. Rozkład odpowiedzi: emigracja w latach 2007–2012 i przyszłe zamierzenia emigracyjne

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Niepokojący jest fakt, iż zamierzenia emigracyjne deklaruje 1/5 gospodarstw domowych. Oznacza to, że sytuacja zarówno w skali makroekonomicznej regionu, jak i subiektywnej mikroekonomicznej ocenie dotyczącej indywidualnych gospodarstw domowych jest nadal niekorzystna, co wymusza decyzje i zamierzenia emigracyjne.

Podobnie jak w uwarunkowaniach ogólnopolskich, kierunki zamierzeń emigracyjnych mieszkańców regionu są podobne. Według odpowiedzi badanych respondentów przyszła emigracja docelowa dotyczy głównie krajów UE takich jak: Wielka Brytania, Niemcy, Francja i Holandia (por. rys. 4).

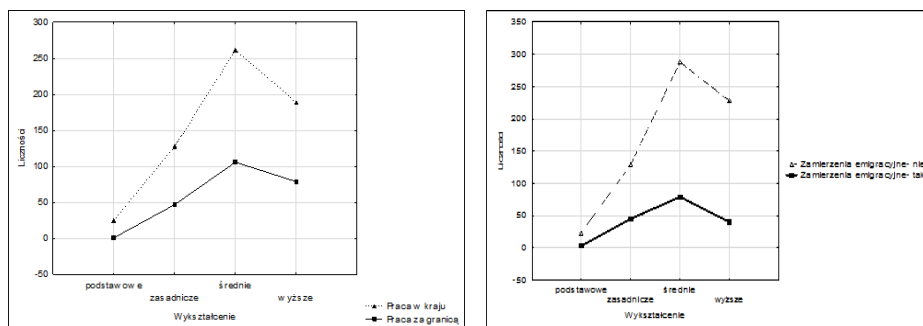
³ Jako respondenta należy rozumieć osobę dorosłą, tj. głowę gospodarstwa domowego (osobę wnoszącą największy wkład w całkowity dochód gospodarstwa domowego).

Rysunek 4. Kierunki emigracji (w %)

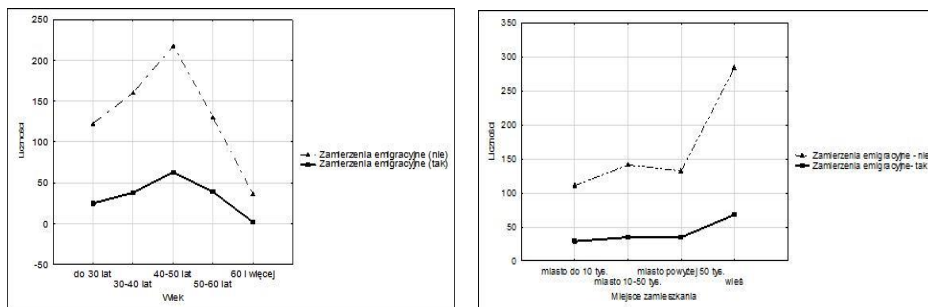
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Istotna wydaje się także charakterystyka typowego emigranta. Można jej dokonać ze względu na określone cechy społeczno-ekonomiczne osoby emigrującej. Rozkłady empiryczne gospodarstw domowych deklarujących zamierzenia emigracyjne w zależności od cech społeczno-ekonomicznych: wykształcenia, wieku i miejsca zamieszkania przedstawiono na rys. 5 i 6.

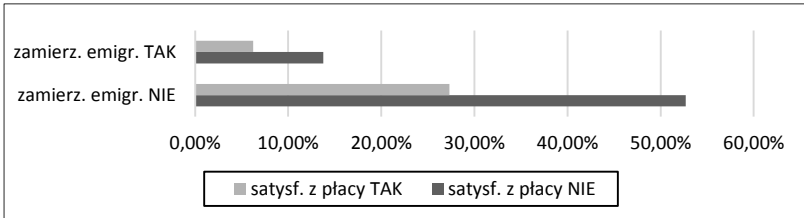
Rysunek 5. Praca za granicą i zamierzenia emigracyjne według wykształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rysunek 6. Zamierzenia emigracyjne według wieku i miejsca zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rysunek 7. Zamierzenia emigracyjne w zależności od satysfakcji wynagrodzenia uzyskiwanego z pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wyniki rozkładów empirycznych badanej próby wyraźnie wskazują, że pracę za granicą i decyzję o emigracji podejmują najczęściej osoby z wykształceniem średnim oraz osoby w wieku poniżej 50 lat. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania w relacji miasto-wieś decyzje te są prawie symetryczne.

Dokładniejsze sprawdzenie, jakie czynniki sprzyjają procesowi emigracji zarobkowej dokonane zostanie za pomocą analizy korelacyjnej. Hipotezy o niezależności zmiennych: zamierzenia emigracyjne *versus* wykształcenie, wiek, miejsce zamieszkania, a także „satysfakcja z wynagrodzenia uzyskiwanego w pracy” zweryfikowano za pomocą testów chi-kwadrat⁴, przyjmując jako podstawę rozkłady empiryczne badanej próby odpowiednio skategoryzowanych gospodarstw domowych (por. tabela 4).

Tabela 4. Wyniki testów chi-kwadrat (Pearsona i Największej Wiarygodności)

Statystyka	Wartość emp. testu	Poziom istotności
Wykształcenie		
Chi-kwadrat Pearsona	9,748	p=0,0208
Chi-kwadrat NW	9,981	p=0,0187
Wiek		
Chi-kwadrat Pearsona	8,3939	p=0,0782
Chi-kwadrat NW	10,1499	p=0,0380
Miejsce zamieszkania		
Chi-kwadrat Pearsona	0,2441	p=0,9702
Chi-kwadrat NW	0,2435	p=0,9703
Grupa społeczno-ekonomiczna		
Chi-kwadrat Pearsona	38,3236	p=0,0005
Chi-kwadrat NW	35,1238	p=0,0014
Satysfakcja wynagrodzenia uzyskanego z pracy		
Chi-kwadrat Pearsona		p=0,0000
Chi-kwadrat NW	36,577	p=0,0000

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań własnych

⁴ Chi-kwadrat największej wiarygodności (N-W) testuje tę samą hipotezę co statystyka Chi-kwadrat Pearsona, jednak sposób jej obliczania oparty jest na teorii największej wiarygodności [Bishop i in., 1975; Fienberg, 1977].

Wyniki testów niezależności wskazują na to, iż emigracja w badanym regionie nie zależy od miejsca zamieszkania, emigracja dotyczy zatem zarówno mieszkających na wsi, jak i w miastach. Zamierzenia emigracyjne są z kolei statystycznie istotnie uzależnione od następujących czynników: poziom wykształcenia, przynależność do grupy społeczno-ekonomicznej (przy poziomie istotności $p < 0,05$), a także wieku głowy gospodarstwa (przy poziomie istotności $p < 0,10$). Decyzje o emigracji (na każdym poziomie istotności p) zależą od tego, czy osoba jest zadowolona, czy nie z wynagrodzenia uzyskiwanego w pracy. Potwierdza to fakt, iż decyzje o emigracji zarobkowej podejmowane są przez osoby o niskim poziomie płac, niezadowolone i nieusatsfakcjonowane wynagrodzeniami za pracę.

ZAKOŃCZENIE

W aspekcie indywidualnym migracja postrzegana jest jako oznaka racjonalistycznych zachowań, poprzez które dąży ona do maksymalizacji dochodów i polepszenia własnej jakości życia. Wysoki poziom emigracji z Polski w ostatniej dekadzie należy traktować jako zasadniczy element reakcji na niestabilność rynku pracy (brak podaży pracy), co wymusiło fale tzw. emigracji zarobkowej do krajów UE. Obecnie szacuje się, że poza granicami kraju przebywa ponad 2,2 mln Polaków, co stanowi znaczny ubytek kapitału społecznego Polski. Niepokojący jest fakt, iż jest to kapitał w wieku produkcyjnym, w młodszych strukturach wiekowych, a emigracje przybierają charakter stały lub długofalowy.

Jak wynika z ogólnych badań, co potwierdzają wyniki badań własnych zamierzenia emigracyjne z regionu Polski południowo-wschodniej uwarunkowane są przynależnością do grupy społeczno-ekonomicznej, poziomem wykształcenia, wiekiem głowy gospodarstwa domowego, stopniem niezadowolenia z płacy. Emigrują ludzie z niższych kategorii wiekowych i niższym poziomem wykształcenia, niezadowoleni z wynagrodzenia za pracę oraz osoby bezrobotne i zatrudnieni u pracodawcy. Wyodrębnione statystycznie istotne czynniki powinny zwrócić uwagę organom odpowiedzialnym za prowadzenie polityki gospodarczej i emigracyjnej na te zależności i dynamikę tych procesów. Nagła jest konieczność podjęcia działań poprawiających warunki funkcjonowania i zatrzymania kapitału społecznego w Polsce. Odływ społeczeństwa polskiego (i w badanym regionie) powoduje bowiem długofalowe i niekorzystne skutki dla obecnej i przyszłej jakości struktury demograficznej, zawodowej, społecznej kapitału społecznego.

BIBLIOGRAFIA

- Aczel A.D., 2000, *Statystyka w zarządzaniu*, PWN, Warszawa.
Bishop Y.M.M., Fienberg S.E., Holland P. W., 1975, *Discrete multivariate analysis*, Cambridge, MA: MIT Press.

- Bożyk P., 2008, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa.
- Everitt B.S., 1977, *The analysis of contingency tables*, London: Chapman & Hall, DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4899-2927-3>
- Fienberg S.E., 1977, *The analysis of cross-classified categorical data*, Cambridge, MA: MIT Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/978-0-387-72825-4>
- Fierli I., 2003, *Geografia ekonomiczna świata*, PWE, Warszawa.
- Górny A., Kaczmarczyk P., 2003, *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych* [w:] „Prace Migracyjne”, nr 49, ISS UW, Warszawa.
- Iglicka K., 2003, *Priorytety i kierunki rozwoju polskiej polityki migracyjnej*, „Analizy i Opinie”, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Jaźwińska E., 2000, *Metody ilościowe w badaniach nad migracjami międzynarodowymi*, „Prace migracyjne”, nr 36, ISS UW, Warszawa.
- Kaczmarczyk P., Okólski M. (red.), 2008, *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczania bezrobocia*, Ośrodek Badań nad Migracjami WNE UW, Warszawa.
- Lee E., 1966, *Theory of migration. Demography*. No. 3.
- Migration and Remittances. Easter Europe and the former Soviet Union*, 2006, World Bank.
- Praca Polaków w krajach UE*, 2006, CBOS, Warszawa.
- Praca Polaków za granicą*, 2008, BAEL, Warszawa.
- Rocznik Demograficzny 2009*, 2010, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Skrzypczak W., 2000, *Geografia społeczno-ekonomiczna*, EFEKT, Warszawa.
- Współczesne migracje zewnętrzne Polaków – skala, struktura oraz potencjalne skutki dla rynku pracy*, 2006, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa.
- www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_rocznik_demograficzny_2009 (stan na dzień 05.05.2015).
- www.cbos.pl/spiskom.pl/2013/K_166_13.PDF, 05.2014 (stan na dzień 06.05.2005).

Streszczenie

Artykuł podejmuje problematykę pomiaru skali, kierunków i charakteru emigracji kapitału społecznego w Polsce w latach 2004–2013. Przedstawiono poziom, dynamikę i kierunki polskiej emigracji, a także analizowano proces emigracji na przykładzie ludności regionu Polski południowo-wschodniej (na podstawie wyników własnych badań gospodarstw domowych). Podejście analityczne uwzględniło ponadto zamierzenia emigracyjne osób i specyfikację społeczno-ekonomiczną osób emigrujących. W celu statystycznej analizy materiału empirycznego wykorzystano metodykę stochastycznej niezależności zmiennych jakościowych, określając, jakie cechy społeczno-ekonomiczne istotnie determinują procesy emigracyjne.

Wysoki poziom emigracji z Polski stanowi skutek niestabilności na rynku pracy (brak podaży pracy), co wymusiło fale tzw. emigracji zarobkowej do krajów głównie Unii Europejskiej. Szacuje się, że w 2013 r. na emigracji przebywało 2,196 tys. Polaków, co stanowi znaczny ubytek kapitału społecznego Polski. Regionalna intensywność migracji wskazuje, iż głównymi pod względem odpływu migrantów były regiony Polski wschodniej: województwo podkarpackie, świętokrzyskie, podlaskie i lubelskie. Wyniki badań własnych potwierdzają, że zamierzenia emigracyjne z regionu Polski południowo-wschodniej uwarunkowane są przynależnością do grupy społeczno-ekonomicznej,

poziomem wykształcenia, wiekiem głowy gospodarstwa domowego oraz stopniem niezadowolenia z płacy. Emigracja dotyczy osób z niższych kategorii wiekowych i niższym poziomem wykształcenia. Skłonność do emigracji wyrażają niezadowoleni z wynagrodzenia za pracę, bezrobotni i z grupy społeczno-ekonomicznej – zatrudnieni u pracodawcy.

Odływ ludności aktywnej zawodowo z Polski i regionu powoduje niekorzystne skutki dla obecnej i przyszłej jakości kapitału społecznego: struktury demograficznej, zawodowej, społecznej.

Słowa kluczowe: emigracja, migracja, emigranci, gospodarstwo domowe, badania ankietowe

The Emigration and the Intentions of Emigration Processes of Polish Social Capital in the Last Decade

Summary

The article discusses the issues of measurement scale, direction and structure of the emigration of Poland in 2004–2013. The level, dynamics and directions of the emigration process were analyzed on the example of the population of the southern-eastern Polish region (based on own survey research results). The analytical approach of ‘the intentions of emigrants’ and the socio-economic specification of a ‘typical emigrant’ was conducted. In order to statistically analyze empirical material, the method of stochastic independence of the qualitative variables was used, specifying the socio-economic characteristics, which determines the process of emigration.

The high level of emigration from Poland in the past decade was the result of instability in the labor market, which caused two waves emigration to countries (mainly to the European Union). It was estimated, that by 2013 2,196 thousand Poles emigrated. The value ‘emigration intensity’ indicates the main regions of the outflow of people: Podkarpackie, Świętokrzyskie, Podlasie and Lublin provinces. The research results confirm that the emigration intentions of southeastern Polish region are related to: socio-economic group, level of education, age of household head and the degree of dissatisfaction with salary. Emigration concerns persons with lower age categories and a lower level of education. The tendency to emigrate refers to the people dissatisfied with own salary, unemployed, employed by an employer (as a socio-economic group).

The outflow of the economically active population causes adverse effects on the present and future quality of social capital in Poland: the demographic, social and occupational structure.

Keywords: emigration, migration, emigrants, households, survey methods

JEL: J61, D13, C42